

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY-NC-ND

УДК 821.161.2.09(092)Фра:316.75(477)»19»:159.95
DOI 10.69550/3041-1467.10.361978

Володимир ГАЛИК

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (galykvol@ukr.net)

ORCID: 0000-0001-9761-7661
Researcher ID: PKR-9793-2026
Scopus ID: 59861340600

Volodymyr HALYK

PhD (History), Assistant Professor of the Department of World History and Special Historical Disciplines, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (galykvol@ukr.net)

Бібліографічний опис статті: Галик, В. (2026). Деконструкція радянських міфів про Івана Франка як складова забезпечення когнітивної безпеки. *Axis Europae*, 10, 53–66. doi: 10.69550/3041-1467.10.361978

Bibliographic Description of the Article: Halyk, V. (2026). Dekonstruktysia radianskykh mifiv pro Ivana Franka yak skladova zabezpechennia kohnityvnoi bezpeky [Deconstructing soviet myths about Ivan Franko as a component of ensuring cognitive security]. *Axis Europae*, 10, 53–66. doi: 10.69550/3041-1467.10.361978 [in Ukrainian].

**ДЕКОНСТРУКЦІЯ РАДЯНСЬКИХ МІФІВ ПРО ІВАНА ФРАНКА
ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОГНІТИВНОЇ БЕЗПЕКИ**

Анотація. *Мета дослідження* – критичний аналіз та спростування викривлених образів Івана Франка, створених радянською пропагандою, задля захисту сучасної української свідомості від впливу маніпулятивних ідеологем. **Методологія дослідження.** У дослідженні застосовано міждисциплінарний підхід, який об'єднує інструменти літературознавства, історії та психології масових комунікацій. В основу роботи покладено філософську концепцію деконструкції Жака Дерріди, критичний дискурс-аналіз, методи імагології, герменевтику та теорію когнітивної безпеки. Використання історико-порівняльного методу дозволило проаналізувати прижиттєві видання Івана Франка у зіставленні з радянським «двадцятитомником» й «п'ятдесятитомником», у яких неодноразово цензурувалися цілі абзаци. Такий комплексний підхід сприяв більшій точності очищенню образу Івана Франка від ідеологічних нашарувань, що дає змогу відновити його справжню інтелектуальну біографію. Під час роботи над дослідженням були застосовані інструменти програмного забезпечення для автоматизації обробки великих обсягів даних, упорядкування джерел та літератури, пошуку актуальної інформації, а також

для перевірки граматики, стилістики та перекладу текстів. **Наукова новизна.** У статті зроблено спробу очищення біографії та творчості Івана Франка від впливу радянських ідеологічних інтерпретацій, що розглядається як важливий аспект когнітивної безпеки держави. Розроблено класифікацію і систематизацію радянських міфологем, через які здійснювалася маніпуляція суспільною свідомістю та підрив національної ідентичності. Використано метод деконструкції для дослідження радянського академічного дискурсу, який дає змогу розкрити способи фальсифікації текстів і спотворення смислів у оприлюдненій франкознавчій спадщині радянської доби. Аргументовано, що повернення до автентичного образу Івана Франка виступає ефективним засобом протидії сучасним інформаційним викликам, таким як дезінформація, та сприяє формуванню інтелектуальної стійкості суспільства.

Висновки. У ході проведеного дослідження з'ясовано, що у сучасних умовах осягнення справжньої сутності Івана Франка, засноване на історичній достовірності, набуває особливого значення як ефективний інструмент у протистоянні інформаційним маніпуляціям. Це дозволяє протиставити радянським конструктам вірогідні факти та повернути увагу до автентичної постаті великого вченого. Дослідження його творчої та інтелектуальної спадщини поза межами радянських ідеологічних упереджень відкриває українцям шлях до переосмислення власної національної ідентичності. Такий підхід сприяє формуванню відчуття єдності української спільноти, що виходить за рамки офіційних кордонів. Саме такої цілі прагнув великий українець і патріот.

Ключові слова: Іван Франко, деконструкція, радянські міфи, когнітивна безпека.

DECONSTRUCTING SOVIET MYTHS ABOUT IVAN FRANKO AS A COMPONENT OF ENSURING COGNITIVE SECURITY

Abstract. *The aim of this study is to critically analyze and refute the distorted portrayals of Ivan Franko created by soviet propaganda, in order to protect contemporary Ukrainian consciousness from the influence of manipulative ideologemes. **Research methodology.** The study employs an interdisciplinary approach that combines tools from literary studies, history, and the psychology of mass communication. The work is based on Jacques Derrida's philosophical concept of deconstruction, critical discourse analysis, methods of imagology, hermeneutics, and the theory of cognitive security. The use of a historical-comparative method allowed for an analysis of Ivan Franko's lifetime publications in comparison with the soviet «twenty-volume» and «fifty-volume» editions, in which entire paragraphs were repeatedly censored. This comprehensive approach facilitated a more accurate cleansing of Ivan Franko's image from ideological layers, enabling the reconstruction of his true intellectual biography. During the research, software tools were used to automate the processing of large volumes of data, organize sources and literature, search for relevant information, and check the grammar, style, and translation of texts. **Scientific novelty.** This article attempts to free Ivan Franko's biography and literary works from the influence of soviet ideological interpretations, which is viewed as an important aspect of the state's cognitive security. A classification and systematization of soviet mythologemes through which public consciousness was manipulated and national identity undermined has been developed. The method of deconstruction is used to analyze soviet academic discourse, which allows for the identification of methods of text falsification and distortion of meaning in the published Franko-related heritage of the Soviet era. It is argued that a return to the authentic*

image of Ivan Franko serves as an effective means of countering contemporary informational challenges, such as disinformation, and contributes to the formation of intellectual resilience in society. Conclusions. This study has revealed that, in today's context, understanding the true essence of Ivan Franko-based on historical accuracy-takes on particular significance as an effective tool in countering information manipulation. This allows us to counter soviet constructs with reliable facts and refocus attention on the authentic figure of the great scholar. Exploring his creative and intellectual legacy beyond the confines of soviet ideological biases opens the way for Ukrainians to rethink their own national identity. This approach fosters a sense of unity within the Ukrainian community that transcends official borders. This was precisely the goal pursued by this great Ukrainian and patriot.

Key words: Ivan Franko, deconstruction, soviet myths, cognitive security.

Постановка проблеми. Упродовж десятиліть радянська пропаганда цілеспрямовано спотворювала образ Івана Франка, перетворюючи багатогранного українського вченого, якому справедливо приписували вислів «*ціла академія в одній особі*», на одновимірний «*атеїста-революціонера*», «*революційного демократа Каменяра*» або «*передвісника соціалізму*» тощо. Його позиціонували як особу, яка нібито прагнула злиття з російською культурою. Радянська влада свідомо акцентувала увагу лише на тих текстах І. Франка, які узгоджувались із марксистсько-ленінською ідеологією, водночас ігноруючи його глибокі філософські роздуми, державотворчі погляди та критичний аналіз марксизму, зокрема його працю «*Що таке поступ?*».

Застарілі видання та медійні стереотипи сприяють збереженню таких викривлених образів у масовій свідомості. Це робить українців вразливими до маніпуляцій російської пропаганди, яка нав'язує ідею «*спільного минулого*», намагаючись представити І. Франка як посередника між Україною та Московією.

У зв'язку з цим надзвичайно актуальним є завдання провести «*інтелектуальну деокупацію*»: повернути Івана Франка у його справжньому вигляді – як модерного європейського мислителя, чії ідеї передбачали майбутнє української незалежності та утвердження національної ідентичності. Важливість цього питання сьогодні не можна недооцінювати, адже когнітивна безпека держави передбачає здатність суспільства ефективно захищати свій інформаційний простір і цінності. Без формування власного, автентичного уявлення про ключових культурних пророків, ворог завжди матиме змогу використовувати їхні викривлені образи для просування своєї культурної експансії та підриву суспільної самосвідомості.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Однією із перших публікацій, дотичною до теми деконструкції радянських міфів про Івана Франка, стала стаття Л. Іваницької «*Ким для нас є Іван Франко?*», яку було опубліковано у часописі «*Дзвони Підгір'я*», де представлено постать Івана Франка як фундаментального, ідейного архітектора української нації, котрий заклав основи національної свідомості та єднання (Іваницька, 1996).

На початку 2000-х років, помітною стала значна активізація дослідників у цьому плані. Зокрема, у 2009 р. побачило світ, як додаткове видання до Франкового «*п'ятдесятичника*» – «*Покажчик купюр*», де у передмові до нього, під назвою «*Без купюр*», М. Легкий детально представляє відсоток вилучень із Франкових текстів, а також виокремлює причини такої діяльності (Легкий, 2009).

Після окупації та анексії Криму, у 2014 р., дана проблема набула більшої актуальності, адже дослідники зрозуміли значимість даного питання для дальшої

когнітивної безпеки українців. Уже у 2015 р., на сторінках журналу «Дзвін» було опубліковано есе Є. Барана «Іван Франко: непоборні міфи», що стало спробою критичного переосмислення усталених стереотипів та міфологізованих уявлень про життя і творчість великого українця. Автор аналізує *«pro i contra»*, розвінчуючи радянські та народні міфи, прагнучи показати І. Франка як живу людину, а не лише ідеологічний пам'ятник (Баран, 2015).

У цей же час, відомий франкознавець Р. Горак опираючись на документи, теж у своїх дослідженнях спростовує радянські та побутові міфи про Івана Франка. Основні акценти у його дослідженні розставлені на легендах щодо єврейського походження (акцент на рудому кольорі волосся), *«безбожництво»* (доведено бажання сповідатися перед смертю) та хвороби, зокрема так званого *«сифілісу»*, який насправді був тяжким ревматоїдним поліартритом (Горак).

У 2016 р. – році ювілейних дат від дня смерті та народження Івана Франка, побачили світ низка статей із порушеної нами проблеми. Наприклад, праця Є. Нахліка *«Іван Франко: від соціалістичного федералізму до національного державництва»* аналізує еволюцію світогляду українського вченого, простежуючи його перехід від ранніх соціалістичних і федералістичних поглядів, які формувалися під впливом М. Драгоманова до виразного українського національного державництва та демократизму, що сформувався у І. Франка до 1899 р. (Нахлік, 2016).

Того ж року, було оприлюднено публічну лекцію, або ж науково-популярний виступ франкознавців Б. Тихолоза та Г. Чоп *«Іван Франко: чарівник, письменник, турист, «не-атеїст»*, котра стала частиною масштабного проєкту з популяризації постаті Івана Франка, який мав на меті відійти від радянських стереотипів *«вічного революціонера»* та *«Каменяра»* (Тихолоз, Чоп, 2016). В іншій, тогочасній публікації Н. Дев'ятко, було розглянуто новітні підходи та цифрові ресурси для популяризації спадщини великого вченого, зокрема, наголос робиться на необхідності переосмислення творчості І. Франка через призму сучасних технологій, зокрема віртуальних музеїв, інтерактивних освітніх проєктів та цифрових архівів, для залучення молоді та актуалізації його ідей у сучасному просторі (Дев'ятко, 2016).

Досить звабливою у цей час стала публікація М. Ільницького *«Історія однієї фальсифікації»*, присвячена деконструкції радянського міфу навколо постаті Івана Франка (Ільницький, 2016); Ільницький, 2017). Не менш цікавою є тогочасна стаття О. Луцького, який аналізує складний процес підготовки та нереалізованого видання 25-томного зібрання творів Івана Франка (1940–1941 рр.), висвітлюючи значний внесок львівських науковців на тлі радянського політичного та мовного тиску (Луцький, 2019). Згодом, такий дослідник як П. Іванишин, розглядає Івана Франка як ключового ідеолога українського державотворення, котрий еволюціонував від соціалістичних поглядів до усвідомлення необхідності самостійної держави. У дослідженні, в центрі аналізу виступає націософська спадщина великого українця, його боротьба за національну й соціальну справедливість, а також роль І. Франка як *«національного пророка»* у формуванні самостійницької свідомості (Іванишин).

В останні роки, було опубліковано низку досліджень, де аналізується еволюція Івана Франка від послідовного дотримання української національної ідентичності до прийняття модерних ідеологічних концепцій, а також те, як процес модернізації вплинув на його осмислення релігії. Важливе місце тут посідає монографія І. Медведя *«Пророк чи еретик? Релігійний світогляд Івана Франка та його взаємини з духовенством»*, яка є ґрунтовним дослідженням, присвячене вивченню процесу

еволюції релігійних переконань Івана Франка. У роботі розглядаються аспекти його критики церковних інституцій, а також складна природа взаємин з представниками греко-католицького духовенства, серед яких особливу увагу приділено митрополитам Сильвестру Сембратовичу та Андрею Шептицькому. (Медвідь, 2023). Рецензія І. Чедолуми на монографію І. Медведя теж спрямована на переосмислення образу І. Франка, якого в радянські часи подавали виключно як *«свідомого атеїста»*. Тут, І. Чедолума підкреслює важливість контекстуального аналізу та інтелектуальної історії для розуміння релігійності І. Франка як сфери почуттів і моралі (Чедолума, 2024).

Окрему увагу варто приділити дослідженню А. Ілечко, присвяченому аналізу питання сповіді Івана Франка перед його смертю. Це питання є об'єктом активного академічного дискурсу, зумовленого суперечливими спогадами сучасників та ідеологічними протистояннями між різними суспільними групами, зокрема *«москвофілами»*, які прагнули привласнити культурну спадщину видатного вченого. Джерела на цю тему суттєво розходяться у своїх свідченнях: частина з них наполягає на тому, що І. Франко, попри складність своїх релігійних поглядів, все ж прийняв сповідь, тоді як інші вказують на наявність перепон, які могли завадити здійсненню цього обряду (Ілечко, 2025). Серед нещодавніх публікацій методологічного характеру відзначимо статті М. Галіва (Галів, 2016; Галів, 2017; Галів, 2019).

Отже, сьогодні уже маємо значну кількість досліджень, детальний аналіз яких повною мірою дозволяє спростувати викривлені образи Івана Франка, нав'язані радянською пропагандою, що є вкрай важливим для захисту сучасної української свідомості від впливу маніпулятивних ідеологем.

Метою дослідження є критичний аналіз та спростування викривлених образів Івана Франка, створених радянською пропагандою, задля захисту сучасної української свідомості від впливу маніпулятивних ідеологем. У межах дослідження показано, яким чином радянська ідеологія трансформувала постать вченого, демонструючи його як *«атеїста-революціонера»*, *«революційного демократа Каменяра»* або *«передвісника соціалізму»* тощо, при цьому майже цілком ігноруючи його націоналістичні, державницькі та релігійні переконання. Поряд із цим планується реконструкція образу Івана Франка як інтелектуала європейського масштабу, видатного модерніста та одного із провідних ідеологів української державної незалежності. У дослідженні акцентовано увагу на важливості звільнення від радянських наративів як ключового елемента у боротьбі проти інформаційної агресії, що сприяє укріпленню національної ідентичності та підвищенню стійкості суспільства перед зовнішніми загрозами. Загалом, заплановано аргументувати, що справжні ідеї Івана Франка – зокрема його неприйняття російського месіанізму та підтримка європейського інтеграційного вектору – є ефективним інструментом у протидії сучасній гібридній війні.

Виклад основного матеріалу. Деконструкція радянських міфів про Івана Франка має важливе значення з кількох причин, які вагомо впливають на нинішню національну свідомість і стійкість. Ця тема залишається критичною, адже радянська пропаганда впродовж десятиліть витворювала ідеалізований образ великого Івана Франка, представляючи його як плакатного *«атеїста-революціонера»* і *«вічного Каменяра»*, нібито захопленого ідеєю об'єднання з Радянським Союзом.

Першочерговим завданням є відновлення інтелектуальної ідентичності, адже радянська ідеологічна пропаганда значно спотворила образ Івана Франка, зводячи його до ролі *«Каменяра-атеїста»* чи *«передвісника соціалізму»*. Лише через переосмислення його творчості та поглядів можна відкрити справжню сутність

мислителя: європейського інтелектуала, модерніста та релігійно-філософського автора. Світогляд І. Франка значно перевершує межі марксистсько-ленінської концепції класової боротьби, демонструючи набагато глибшу й багатогранну інтелектуальну і духовну спадщину (Баран, 2015).

Фальсифікація творчої спадщини Івана Франка, особливо в радянський період, проявлялася через цензурування, викривлення його світоглядних позицій і мовне редагування, спрямоване на ідеологічну адаптацію до вимог часу. У його текстах видаляли антирадянські висловлювання, змінювали акценти й утримувалися від публікації творів зі збірки *«Зів'яле листя»* або релігійної тематики, що суперечила офіційному догмату. Під час підготовки 25-томного зібрання творів у 1940-х роках (йдеться про невдалий науково-видавничий проєкт 1940 – 1941 рр., спрямований на підготовку до друку ювілейного зібрання творів Івана Франка у двадцяти п'яти томах, що мало охопити його літературно-художню спадщину (Луцький, 2019, с. 179), літературні редактори з Києва ретельно усували будь-які *«відхилення»*, що не відповідали радянським нормам.

Незабаром побачило світ двадцятитомне видання творів Івана Франка, яке є одним із найважливіших зібрань спадщини українського вченого, випущених у радянський період. Воно вийшло друком у Києві впродовж 1955 – 1956 років під егідою Державного видавництва художньої літератури України (Держлітвидав України). Видання охоплює художні твори – поезію, прозу, драматургію, а також літературно-критичні й публіцистичні праці та листування. Однак, як і більшість видань того часу, цей збірник зазнав цензури: окремі твори або їхні фрагменти, які не відповідали радянській ідеології, були або вилучені, або супроводжувалися спеціальними коментарями (див.: Франко, 1955 – 1956).

У контексті зазначимо, що впродовж 1956 – 1962 рр. у Нью-Йорку (США) видавниче товариство *«Книгоспілка»* випустило діаспорне видання творів Івана Франка, що також складалося із 20 томів. Це унікальне зібрання мало за мету представити творчість видатного письменника уже без впливу радянської цензури. Видання включає прозові твори, поезію, драматургію та переклади, а у 20-му томі зібрано вибрані листи І. Франка (див.: Франко, 1956 – 1962).

У пізнішому виданні творів І. Франка, яке отримало назву *«п'ятдесяти томник»* (1976 – 1986 рр.), фальсифікація ще більше поглибилася. Вона включала ідеологічну цензуру: вилучення релігійних, антиросійських і проукраїнських уривків, спотворення термінології та лінгвістичну адаптацію відповідно до радянських мовних стандартів (див.: Франко, 1976 – 1986). З цього приводу О. Луцький зауважує, що *«Тим кільком зібранням генія української культури, що вийшли впродовж усього радянського періоду, властиві не лише неповнота, але й, на жаль, спотворення, перекручення, а часом і фальсифікації цілої низки текстів. Це повною мірою стосується і найповнішого 50-томного зібрання Франкових творів, що готувалося академічним Інститутом літератури ім. Т. Г. Шевченка в тісній координації з іншими установами Секції суспільних наук АН УРСР, зокрема Інститутом суспільних наук (тепер – Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України) та Львівським державним університетом ім. І. Франка, яке загалом, як слушно вважає М. Легкий, «претендує на найбільш куптуроване видання»* (Луцький, 2019, с. 179).

Загалом, у радянських виданнях творів Івана Франка систематично застосовувалася цензура, спрямована на політичну та ідеологічну корекцію його спадщини. Тексти піддавалися редагуванню, що відповідало передбаченим зверху

політичним і мовним нормам. Зокрема, вилучалися згадки про «небажаних» історичних постатей, критика російського імперіалізму, а також ідеї, які просували незалежність України. Літературні твори Івана Франка наближали до російської мови, усуваючи галицькі особливості та змінюючи змістовні акценти в дусі марксистської ідеології. Радянське франкознавство уникало об'єктивного висвітлення або спотворювало критичні погляди Івана Франка на соціалізм і комунізм, а також його національно-демократичні переконання. Окрему роль відігравала релігійна цензура, яка полягала у видаленні чи заміні текстів, де йшлося про церкву або віру. Мовну редакцію проводили особливо прискіпливо, змінюючи лексику і стиль так, щоб твори відповідали «радянському» звучанню й узгоджувалися з партійною доктриною. Детальнішу інформацію про це можна знайти у «Покажчику купюр» до 50-томного зібрання творів Івана Франка. У цьому покажчику наведено вирізані фрагменти текстів, які були вилучені переважно з ідеологічних міркувань, а також подано відповідні коментарі до кожної купюри. У передмові до видання здійснено аналіз характеру цих вилучень та висвітлено ймовірні причини цих вилучень (Франко, 2009). Окрім того, здійснювалися маніпуляції епістолярною спадщиною І. Франка. Наприклад, у виданнях його листів (зокрема в 50-му томі) тексти хоч і публікувалися без прямих цензурних втручань, проте часто виривалися з контексту та інтерпретувалися у вигідному для влади ключі (Франко, 1986).

Відомо про історію, пов'язану з поемою «*Пані в альбомі*», яку, за твердженням, Іван Франко продиктував своєму секретарю Мар'янові Колодію за два дні до своєї смерті. Проте цей текст вважається результатом фальсифікації. Щодо підтвердження цього факту, М. Ільницький висуває такі міркування: «...Така позиція була зумовлена, з одного боку, обставинами того часу, зокрема кампаніями боротьби проти проявів національного руху та релігії, а з другого, намаганням привласнити імена найвидатніших діячів української культури, не зупиняючись перед жодними маніпуляціями з їх творчою спадщиною. Це насамперед стосується творчості Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського та ін. Поряд із боротьбою проти «буржуазно-націоналістичної концепції Грушевського» особливо розмаху набувала антирелігійна пропаганда, особливо кампанія проти Греко-Католицької Церкви...» (Ільницький, 2016, с. 11; Ільницький, 2017).

У контексті вище викладеного варто наголосити, що ще за життя, творчість Івана Франка зазнавала перекручувань та фальсифікацій. Так, польський критик Станіслав Монат висунув І. Франкові звинувачення у спотворенні фактів і поглядів Адама Міцкевича, що було пов'язано з публікацією статті вченого «*Поет зради*». У відповідь на ці закиди Іван Франко у 1897 р. написав та опублікував статтю «*Мої "фальсифікації"*» (німецькою «*Meine «Fälschungen»*», яка вийшла в часописі «*Die Zeit*» (№ 139, 29 травня 1897 р., с. 135–139). У ній він вступив в гостру полеміку, яка виникла після його аналізу творчості Адама Міцкевича. У своєму матеріалі Іван Франко рішуче відкидає звинувачення у фальсифікаціях або свідомих маніпуляціях текстами. Використовуючи термін «*фальсифікації*» з іронією, він демонструє безглуздість зауважень своїх опонентів, які не хотіли прийняти його критичний і добре аргументований підхід до творчості польського класика. І. Франко захищає право митця на інтерпретацію та творче переосмислення матеріалу, наголошуючи на важливості осучаснення класичних тем через актуальний зміст і новий погляд (Франко, 2010).

Уявлення про Івана Франка як переконаного атеїста є радянським викривленням, спрямованим на приховування його багатогранної та хоча й нетрадиційної релігійності.

Насправді, світогляд І. Франка пройшов складний шлях еволюції: від благочестивого дитинства до вільнодумства та пошуків віри поза межами конфесійних догм. Його релігійне виховання було закладене в середовищі глибоко віруючої родини. Зокрема, батько вченого, Яків Франко, активно підтримував церкву як меценат. Знакова фраза Івана Франка наприкінці життя – «*Я вірив і вірю в Бога, але не так, як ви всі*» – свідчить про його особисту і понадконфесійну віру, яка зовсім не була запереченням існування Бога (Тихолоз, Чоп, 2016; Чедолума, 2024).

Попри часту критику церковних догматів, І. Франко ніколи не спрямовував своєї критики проти самої ідеї Бога. Його духовні пошуки яскраво відображені у таких творах, як поема «*Мойсей*», яка містить думки та ідеї, що далекі від матеріалістичного світосприйняття. Варто також зазначити, що навіть перед смертю, перебуваючи у важкому стані, Іван Франко не прийняв традиційної сповіді, що засвідчує його постійну критичну позицію щодо церковних інституцій, але аж ніяк не підтверджує його атеїзму. Це також знаходить підтвердження у свідченнях сучасників великого українця (Лечко, 2025).

Отже, редакторські втручання у творчість Івана Франка під час радянського періоду мали на меті нав'язати йому образ войовничого атеїста. Проте така інтерпретація істотно викривлює реальну сутність його поглядів і є плодом ідеологічної маніпуляції.

Міф про Івана Франка як провісника соціалізму є також продуктом радянської ідеології, яка свідомо спотворювала та спрощувала його багатогранні політичні погляди. В рамках цієї концепції І. Франка представляли прихильником марксизму чи навіть більшовизму, хоча насправді він критично ставився до ідеї соціалістичної держави, називаючи її майбутньою «*тюрмою*». Його позиція ґрунтувалася на підтримці державності, демократії та відмежуванні від радикального соціалізму (Горак).

Радянська пропагандистська машина зобразила І. Франка як одного з ідейних батьків радянського соціалізму в Україні. У молоді роки він дійсно виявляв інтерес до соціальних ідей, але досить швидко розчарувався у них. Вчений передбачав крах марксизму, попереджаючи, що така система неминуче зведеться до абсолютного підкорення особистості державним структурам, де пануватиме «*диктатура бюрократії*» (Нахлік, 2016).

І. Франка також намагались представити як «*революційного демократа*» у контексті радянської ідеології. Втім, він був передусім європейським інтелектуалом, який протягом життя еволюціонував у своїх поглядах, переходячи від захоплення соціалістичними ідеями до підтримки українського національного державництва. На переконання І. Франка, майбутнє належало демократичному ладові, а не тоталітарному соціалізму. Великий українець застерігав, що створення держави як єдиного власника майна та впровадження суцільного соціалістичного устрою призведе до перетворення людей на рабів (Нахлік, 2016).

Для створення ідеологічно зручного образу Івана Франка, радянська пропаганда вибірково використовувала ранню творчість мислителя, зокрема такі твори, як «*Каменярі*» чи «*Товаришам із тюрми*», свідомо ігноруючи його пізніші роботи та публіцистику. Саме в цих зрілих працях І. Франко детально висловлював свою критику соціалістичних ідей та застерігав людство від небезпек тоталітарного режиму (Горак).

Одним з актуальних напрямів розвінчання радянських міфів про Івана Франка, є протидія маніпулятивним наративам, які загрожують когнітивній безпеці суспільства. Історичні міфи щодо постаті Івана Франка формували уявлення про нібито безперервний культурний зв'язок між класичною українською літературою та

радянською добою. Деконструкція цих міфів дозволяє розірвати ідеологічну залежність української культури від радянського минулого та послабити позиції російських пропагандистських тверджень про так званий «єдиний культурний простір».

Слід наголосити, що радянська пропаганда вдало трансформувала образ Івана Франка, представляючи його як «вічного революціонера» та символічного «Каменяра», який, за їхнім твердженням, прагнув приходу більшовизму. Такий підхід мав на меті легітимізацію радянського режиму в Україні через використання авторитету великого українця. Водночас важливо пам'ятати, що І. Франко був одним із тих мислителів, хто чітко розмежував поняття «Русь» (Україна) та «росія», де про останню стверджував, що вона «...радіше тюрма народів, ніж одноцільна держава, що піддержування тої примусової єдності мусить вичерпувати сили не лише підневолених, але також «пануючої» нації, і вказуючи нічим не стіснене національне життя кожної нації ...» (Франко, 2010, с. 667). Його критична позиція щодо російського деспотизму та марксистської соціал-демократії, як і передбачення негативних наслідків тоталітарної держави у праці «Що таке поступ?», підтверджують автономність його мислення (Франко, 1917).

У сучасному контексті необхідно звертати увагу на трактування Івана Франка як європейського інтелектуала, модерніста і державного діяча, чий ідеологічний та культурний проєкт української національної ідентичності був повністю незалежним від впливів імперських доктрин. Спостереження цього аспекту відкриває нові перспективи для дослідження Франкового внеску в українську культуру.

Ще один важливий аспект – актуалізація ідей державності. Іван Франко був одним з перших, хто критикував марксизм за його антигуманну сутність, а також передбачив появу тоталітаризму. Повернення цих текстів допомагає суспільству усвідомити цінність демократії та власної державності (Нахлік, 2016).

Сьогодні вагомо усвідомлено, що Іван Франко був центральною постаттю у формуванні української ідеї незалежності, котрий переніс національну концепцію з переважно культурного контексту до політичного дискурсу. Його погляди на державотворення ґрунтувалися на принципах європеїзму, соціальної справедливості, національної єдності та ефективного місцевого самоврядування, зберігаючи свою актуальність як підвалини сучасної демократичної та соборної України. І. Франко акцентував увагу на тому, що міцна державність може бути побудована лише на основі самоврядування громад, де особистість та її інтереси мають бути пріоритетними. Не менш важливою була ідея національної єдності, яка пронизувала його життя і діяльність – він послідовно обстоював інтеграцію всіх українських земель в єдину політичну структуру, водночас критикуючи їхню роздробленість (Іваницька, 1996; Іванишин).

Особливу увагу Іван Франко приділяв патріотичному вихованню молоді та розвитку національної культури як дієвому засобу «мобілізації життєвої і творчої енергії» для побудови сильного державного устрою. На його переконання, держава повинна не лише бути самостійною, але й соціально орієнтованою – захищати права народних мас та забезпечувати основоположну рівність (Дев'ятко, 2016). Таким чином, концептуальні засади І. Франка щодо ролі інтелігенції, значення національної ідеології та його критична оцінка дій владних структур стали наріжним каменем для формування сучасної політичної культури України.

Сучасний виклик полягає в тому, щоб зруйнувати «бронзовий» образ Івана Франка, що сформувався через радянський культ, який зобразив його як монументальну та часто нецікаву для молоді постать. Відмова від цього стереотипу необхідна, аби

відійти від упередженого спрощеного образу «вічного революціонера» та «непохитного Каменяра». Основною метою такого переосмислення має бути показ І. Франка як живої особистості з її радощами й болями, сумнівами, пристрастями й навіть побутовими недоліками. Важливим є висвітлення особистого життя письменника, що робить його ближчим і зрозумілішим. Важливо усвідомлювати, що І. Франко не був надлюдиною. Останні роки його життя сповнені страждань через тяжкий поліартрит, який позбавив його можливості рухати руками, а також наслідків виснажливої праці й галюцинацій.

Один із прикладів, що руйнує міф про «залізного» титана, – це історія про те, як після одного з арештів І. Франко три дні лежав у готелі без їжі, чекаючи смерті. Окрім політичних гасел, необхідно підкреслювати й інші аспекти його особистості: І. Франко був талановитим поліглотом і першим українським професійним письменником, який заробляв на життя виключно літературною працею.

У цьому контексті заслуговують на увагу сучасні ініціативи львівського «Дому Франка», які представляють видатного українця крізь призму його приватного життя: родинні стосунки, кулінарні вподобання та захоплення (наприклад, риболовля чи збирання грибів). Це руйнує залишки «бронзового» міфу навколо постаті великого українця. Як результат, перед сучасним читачем постає жива, багатогранна і суперечлива особистість Івана Франка, образ якої знову стає актуальним і важливим для формування культурної самодостатності (Галик, 2017; Галик, 2025).

Очищення постаті Івана Франка від ідеологічних нашарувань набуває особливого значення в сучасному контексті зміцнення когнітивної безпеки України. Радянська пропаганда свідомо формувала спотворений образ І. Франка, представляючи його як «атеїста-революціонера», «революційного демократа Каменяра» чи «передвісника соціалізму», приховуючи глибину його духовності та державницьких поглядів. Насправді І. Франко був ідейним борцем за національну та соціальну справедливість для всього українського народу, виходячи за межі вузькокласових інтересів. Деконструкція цього радянського міфу дозволяє бачити в ньому архітектора української нації, а не попередника комунізму.

Іван Франко, поліглот, доктор філософії Віденського університету, інтелектуал світового рівня, є невід'ємною складовою європейського інтелектуального простору. Усвідомлення цього факту руйнує колоніальний стереотип про нібито «провінційність» української культури. Складність його духовних пошуків за радянських часів була проігнорована, що спричинило поверхневе трактування його світогляду. Тож повернення цілісного розуміння постаті І. Франка стане ефективним засобом протидії маніпуляціям і спробам викривлення його ідей. Деконструкція хибних радянських уявлень про І. Франка сприяє формуванню єдиного символічного й понятійного простору, що є стратегічно важливим для уникнення «пам'яттєвих війн» та криз ідентичності.

Висновки. Отже, наведені вище матеріали та міркування показують, яким має бути сьогоднішнє розуміння істинного І. Франка, базоване на історичній правді. Воно стає вагомим інструментом в інформаційному протистоянні, адже протиставляє радянським симулякрам реальні факти. Вивчення його спадщини без впливу радянських стереотипів дає можливість українцям переосмислити власну національну ідентичність, відчути себе єдиною спільнотою без обмежень офіційних кордонів – саме так, як закликав великий мислитель і патріот.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Баран, Є. (2015). Іван Франко: непоборні міфи. Про і сотра... Виступ на святкуванні 159-ої річниці від народження Івана Франка. *Дзвін*, 8, 143–144.

Галик В. (2025). Модуси проведення франкознавчих виставок напередодні та у час російсько-української війни: хронікальна стрічка подій на теренах Києва, Львова, Дрогобича, Нагуєвич. *Вісь Європи*, 7, 146–156. DOI: <https://doi.org/10.69550/3041-1467.7.333201>.

Галик, В. (2017). «Франко від А до Я» – настільна франкознавча абетка-енциклопедія для дітей і навіть дорослих Богдана та Наталі Тихолозів, *Східноєвропейський історичний вісник*, 3, 179–182. URL: <https://europub.co.uk/articles/franko-vid-a-do-ia-nastilna-frankoznavca-abetka-enciklopediia-dlia-ditei-i-navit-doroslix-bogdana-ta-natali-tixoloziv-A-426762>.

Галів, М. (2016). Критика писемних джерел в історико-педагогічних працях Івана Франка. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*, 4 (86), 51–55.

Галів, М. (2017). Позаджерельне знання в історико-педагогічному наративі Івана Франка: епістемологічний аналіз. *Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*, 29–30, 285–296.

Галів, М. (2019). Історичне джерело в історико-педагогічному наративі Івана Франка: поняття і критика. *Нагуєвицькі читання. Збірник наукових праць*, 5, 153–167.

Горак, Р. Міфи про Івана Франка. URL: https://library.vspu.edu.ua/polki/franko/statti/mifi_pro_ivana_franka.pdf.

Дев'ятко, Н. (2016). Іван Франко і сучасність (сучасні підходи та ресурси у вивченні та популяризації творчої та наукової спадщини Івана Франка). URL: <https://chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/408#:~:text...>

Дудко, Н. (2021). Франко: прорватися крізь призму радянської ідеології. URL: <https://ratusha.lviv.ua/franko-prorvatysya-kriz-pryzmu-radyanskoji-ideologiyi/>.

Іваницька, Л. (1996). Ким для нас є Іван Франко? *Дзвони Підгір'я*. 31 серп. URL: https://lib.if.ua/franko/1313656_306.html#:~:text...

Іванишин, П. Іван Франко і проблема української державності. URL: <http://old.bandervets.org.ua/?page=pages/zmistd0/Ivanyshyn/article12#:~:text...>

Лечко, А. (2025). Чи сповідався Франко перед смертю та чому щодо цього є дискусії. URL: <https://dyvys.info/2025/07/25/ateyist-chy-viryanyun-chy-spovidavsya-ivan-franko-pered-sme-rtyu/>.

Ільницький, М. (2016). Історія однієї фальсифікації. *Слово і Час*, 8, 11–16. URL: <https://il-journal.com/index.php/journal/issue/view/36/8-2016-pdf>.

Ільницький, М. (2017). Історія однієї фальсифікації. *Франко: Наживо / Franko:Live*. URL: <https://frankolive.wordpress.com/2017/03/14>.

Легкий, М. (2009). Без купюр. *Франко. І. Зібрання творів: у 50 т.* / Редкол.: М. Г. Жулинський (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 5–8.

Луцький, О. (2019) Двадцятип'ятитомне видання творів Івана Франка: львівський внесок. *Науковий вісник Національного музею Івана Франка*, 22, 178–207. URL: <https://dimfranka.lviv.ua/wp-content/uploads/2024/08/...>

Медвідь, І. (2023). *Пророк чи еретик? Релігійний світогляд Івана Франка та його взаємини з духовенством*. Львів: Видавництво Українського католицького університету.

Нахлік, Є. (2016). Іван Франко: від соціалістичного федералізму до національного державництва. URL: <https://zbruc.eu/node/55275#:~:text...>

Тихолоз, Б., Чоп Г. (2016). Іван Франко: чарівник, письменник, турист, «неатеїст». URL: <https://vilne.org.ua/2016/04/ivan-franko-charivnyk-pysmennyk-tury/>.

Франко, І. (1976–1986). *Зібрання творів: у 50 т.* / голова редкол. Є. П. Кирилюк; Академія наук УРСР, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. Київ: Наукова думка.

Франко, І. (1917). *Що таке поступ?* Нью-Йорк: Накладом Української Книгарні.

Франко, І. (1955–1956). *Зібрання творів: у 20 т.* Київ: Державне видавництво художньої літератури.

Франко, І. (1956–1962). *Зібрання творів: у 20 т.* Published by KNYHO-SPIPKA. New York.

Франко, І. (1986). *Зібрання творів: у 50 т. Т. 50: Листи (1895–1916).* Київ: Наукова думка.

Франко, І. (2009). *Зібрання творів: у 50 т. Покажчик кутюр* / ред. Є. К. Нахлік. Київ: Наук. думка.

Франко, І. (2010). *Мої «фальсифікації». Франко І. Я. Додаткові томи до зібрання творів у 50-и томах. Т. 54.* К.: Наукова думка, 33–39.

Франко, І. (2010). *Українська трибуна в Росії. Франко І. Я. Додаткові томи до зібрання творів у 50-и томах. Т. 54.* К.: Наукова думка, 663–671.

Чедолума І. (2024). Дилеми українського еретика: Іван Франко та його релігія. URL: <https://uamoderna.com/notes/dylemy-ukrayinskogo-yeretyka-ivan-franko-ta-jogo-religiya-oglyad-na-igor-medvid-prorok-chy-yeretyk-religijnyj-svitoglyad-ivana-franka-ta-jogo-vzayemny-z-duhovenstvo-m-lviv-vydavnyctvo-ukrayins/#:~:text...>

REFERENCES

Ваган, Ye. (2015). Ivan Franko: nepoborni mify. Rro i sotra... Vystup na sviatkuvanni 159-oi richnytsi vid narodzhennia Ivana Franka [Ivan Franko: Unconquerable Myths. Pro and Sotra... Speech at the Celebration of the 159th Anniversary of Ivan Franko's Birth]. *Dzvin*, 8, 143–144. [in Ukrainian].

Налык, V. (2025). Modusy provedennia frankoznavchych vystavok naperedodni ta u chas rosiisko-ukrainskoi viiny: khronikalna strichka podii na terenakh Kyieva, Lvova, Drohobycha, Nahuievych [Modalities of Holding Franco-Scientific Exhibitions on the Eve and During the Russo-Ukrainian War: A Chronicle of Events in the Territories of Kyiv, Lviv, Drohobych, Nahuyevych]. *Axis Europae*, 7, 146–156. DOI: <https://doi.org/10.69550/3041-1467.7.333201>. [in Ukrainian].

Налык, V. (2017). «Franko vid A do Ya» – nastilna frankoznavcha abetka-entsyklopediia dlia ditei i navit doroslykh Bohdana ta Natali Tykholoziv [«Franko from A to Z» – a desktop Francophile alphabet-encyclopedia for children and even adults by Bohdan and Natali Tykholoziv]. *Skhidnoievropeyskyi istorychnyi visnyk, Spetsialnyi vypusk* 3, 179–182. URL: <https://europub.co.uk/articles/franko-vid-a-do-ia-nastilna-frankoznavca-abetka-enciklopediia-dlia-ditei-i-navit-doroslix-bogdana-ta-natali-tixoloziv-A-426762>. [in Ukrainian].

Налив, M. (2016). Krytyka pysemnykh dzherel v istoriko-pedahohichnykh pratsiakh Ivana Franka [Criticism of written sources in the historical and pedagogical works of Ivan Franko]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Pedahohichni nauky*, 4 (86), 51–55. [in Ukrainian].

Haliv, M. (2017). Pozadzherelne znannia v istoryko-pedahohichnomu naratyvi Ivana Franka: epistemolohichnyi analiz [Extra-source knowledge in the historical and pedagogical narrative of Ivan Franko: epistemological analysis]. *Halychyna. Naukovyi i kulturno-prosvitnii kraieznavchyi chasopys*, 29–30, 285–296. [in Ukrainian].

Haliv, M. (2019). Istorychne dzherelo v istoryko-pedahohichnomu naratyvi Ivana Franka: poniattia i krytyka [Historical source in the historical and pedagogical narrative of Ivan Franko: concepts and criticism]. *Nahuievystski chytannia. Zbirnyk naukovykh prats*, 5, 153–167. [in Ukrainian].

Horak, R. Mify pro Ivana Franka [Myths about Ivan Franko]. URL: https://library.vspu.edu.ua/polki/franko/statti/mifi_pro_ivana_franka.pdf. [in Ukrainian].

Deviatko, N. (2016). Ivan Franko i suchasnist (suchasni pidkhody ta resursy u vyvchenni ta populyaryzatsii tvorchoi ta naukovoї spadshchyny Ivana Franka) [Ivan Franko and modernity (modern approaches and resources in the study and popularization of the creative and scientific heritage of Ivan Franko)]. URL: <https://chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/408#:~:text...> [in Ukrainian].

Dudko, N. (2021). Franko: prorvatysia kriz pryzmu radianskoi ideolohii [Franko: breaking through the prism of Soviet ideology]. URL: <https://ratusha.lviv.ua/franko-prorvatysya-kriz-pryzmu-radyanskoyi-ideolohiyi/>. [in Ukrainian].

Ivanytska, L. (1996). Kym dlia nas ye Ivan Franko? [Who is Ivan Franko for us?]. *Dzvony Pidhiria*, 31 serpnia. URL: https://lib.if.ua/franko/1313656_306.html#:~:text... [in Ukrainian].

Ivanyshyn, P. Ivan Franko i problema ukrainskoi derzhavnosti [Ivan Franko and the Problem of Ukrainian Statehood]. URL: <http://old.banderivets.org.ua/?page=pages/zmistd0/Ivanyshyn/article12#:~:text...> [in Ukrainian].

Ilechko, A. (2025). Chy spovidavsia Franko pered smertiu ta chomu shchodo tsoho ye dyskusii [Did Franko Confess Before His Death and Why There Are Debates About It]. URL: <https://dyvys.info/2025/07/25/ateyist-chy-viryany-chy-spovidavsya-ivan-frankopered-sme-rytu/>. [in Ukrainian].

Ilnytskyi, M. (2016). Istoriiia odniiei falsyfikatsii [History of one falsification]. *Slovo i Chas*, 8, 11–16. URL: <https://il-journal.com/index.php/journal/issue/view/36/8-2016-pdf>. [in Ukrainian].

Ilnytskyi, M. (2017). Istoriiia odniiei falsyfikatsii [History of one falsification]. *Franko: Nazhyvo / Franko: Live*. URL: <https://frankolive.wordpress.com/2017/03/14/>. [in Ukrainian].

Lehkyi, M. (2009). Bez kupiur [Uncirculated]. *Franko. I. Zibrannia tvoriv: u 50 t. Pokazhchyk kupiur* / red. Ye.K. Nakhlik, (pp. 5–8). Kyiv: Nauk. dumka. [in Ukrainian].

Lutskyi, O. (2019) Dvadsiatypiatytomne vydannia tvoriv Ivana Franka: Lvivskyi vnesok [Twenty-five-volume edition of Ivan Franko's works: Lviv contribution]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho muzeiu Ivana Franka*, 22, 178–207. URL: <https://dimfranka.lviv.ua/wp-content/uploads/2024/08/...> [in Ukrainian].

Medvid, I. (2023). Prorok chy yeretyk? Relihiinyi svitohliad Ivana Franka ta yoho vzaiemyny z dukhovenstvom [Prophet or heretic? Ivan Franko's religious worldview and his relationship with the clergy]. Lviv: Vydavnytstvo Ukrainskoho katolytskoho universytetu. [in Ukrainian].

Nakhlik, Ye. (2016). Ivan Franko: vid sotsialistychnoho federalizmu do natsionalnoho derzhavnytstva [Ivan Franko: from socialist federalism to national statehood]. URL: <https://zbruc.eu/node/55275#:~:text...> [in Ukrainian].

Tykholoz, B., & Chop H. (2016). Ivan Franko: charivnyk, pysmennyk, turyst, «ne-ateist» [Ivan Franko: wizard, writer, tourist, «non-atheist»]. URL: <https://vilne.org.ua/2016/04/ivan-franko-charivnyk-pysmennyk-tury/>. [in Ukrainian].

Franko, I. (1976 – 1986). *Zibrannia tvoriv: u 50 t.* [Collected works: in 50 volumes]. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].

Franko, I. (1917). *Shcho take postup?* [What is progress?]. Niu-York: Nakladom Ukrainskoi Knyharni. 63 s. [in Ukrainian].

Franko, I. (1955 – 1956). *Zibrannia tvoriv: u 20 t.* [Collected works: in 20 volumes]. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo khudozhnoi literatury. [in Ukrainian].

Franko, I. (1956 – 1962). *Zibrannia tvoriv: u 20 t.* [Collected works: in 20 volumes]. New York: Published by KNYHO-SPIILKA. [in Ukrainian].

Franko, I. (1986). *Zibrannia tvoriv: u 50 t. T. 50: Lysty (1895–1916)* [Collected Works: in 50 vols. Vol. 50: Letters (1895–1916)]. Kyiv: Naukova dumka, [in Ukrainian].

Franko, I. (2009). *Zibrannia tvoriv: u 50 t. Pokazhchyk kupiur* [Collected works: in 50 volumes. Index of denominations]. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].

Franko, I. (2010). *Moi «falsyfikatsii»* [My “Forgeries”]. *Franko I. Ya. Dodatkovi tomy do zibrannia tvoriv u 50-y tomakh. T. 54*, (pp. 33–39). Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].

Franko, I. (2010). *Ukrainska trybuna v Rosii* [Ukrainian Tribune in Russia]. *Franko I. Ya. Dodatkovi tomy do zibrannia tvoriv u 50-y tomakh. T. 54*, (pp. 663–671). Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].

Chedoluma I. (2024). *Dylemy ukrainskoho yeretyka: Ivan Franko ta yoho relihiia* [Dilemmas of a Ukrainian Heretic: Ivan Franko and His Religion]. URL: <https://uamoderna.com/notes/dylemy-ukrayinskogo-yeretyka-ivan-franko-ta-jogo-religiya-oglyad-na-igor-medvid-prorok-chy-yeretyk-religijnyj-svitoglyad-ivana-franka-ta-jogo-vzayemnyy-z-duhovenstvo-m-lviv-vydavnytstvo-ukrayins/#:~:text...> [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 22 січня 2026 р.
Стаття рекомендована до публікації 30.04.2026.
Стаття опублікована 30.05.2026.*